

Een 'front' voor democratie en vrijheid. Is de Russische inval ook een aanval op democratie en rechtsstaat wereldwijd?

Panel *The Legitimacy and Effectiveness of Law & Governance in a World of Multilevel Jurisdictions*
Programmacoördinatoren: Wim Voermans en Bastiaan Rijpkema

Mees van Rees, over zijn proefschriftonderzoek naar *Het illiberale denken binnen Europa*
(m.van.rees@law.leidenuniv.nl)

Om een front te vormen tegen de bedreigingen voor de democratie moeten we conceptuele helderheid creëren over wat democratie in verschillende vormen inhoudt. De liberale democratie, het democratische model dat middels een rechtsstaat vrijheid beoogt te beschermen, verliest echter zijn monopolie op de term democratie. Openlijk doen antiliberaal, of in Victor Orbán's term 'illiberale', bewegingen zich voor die de kerninstituten van de liberale democratie afwijzen, maar zich niettemin beroepen op democratische legitimiteit. Dit alles niet zelden met bewondering voor autocraten als Putin. Om conceptuele helderheid te krijgen over deze illiberale variant van democratie zal in deze bijdrage een schets van het illiberaal-democratisch model gegeven worden door dit model op de thema's soevereiniteit en de verhouding tussen recht en politiek te vergelijken met de liberale democratie. Hiermee verkrijgen wij inzicht in wat stromingen die zich in woord aan de democratie committeren, maar in daad de rechtsstaat aftuigen, precies beogen.

Jorieke Manenschijn, over haar proefschriftonderzoek naar *Weerbare rechtsstaat*
(j.i.manenschijn@law.leidenuniv.nl)

De democratische rechtsstaat wordt vanuit verschillende hoeken onder druk gezet. Aanvallen van buitenaf en openlijk antidemocratische partijen zijn niet nieuw voor de democratie. Dat geldt ook voor de juridische revolutie waarbij partijen de democratische rechtsstaat van binnen uithollen door het constitutionele landschap substantieel te veranderen. Een fenomeen dat nu in hoog tempo om zich heen grijpt in Europa. Hoewel hierbij vaak gedacht wordt aan Polen en Hongarije, is het systeem nu ook zichtbaar in het Verenigd Koninkrijk. In deze bijdrage wordt besproken hoe we het probleem van de juridische revolutie kunnen duiden, en op welke manieren de democratische rechtsstaat weerbaar kan zijn tegen deze dreiging. Hierbij wordt bepleit dat de theorie van de weerbare democratie, die nu vaak het uitgangspunt vormt voor zulke vraagstukken, hierop geen antwoord kan bieden en we onze aandacht moeten verschuiven naar de weerbaarheid van de constitutie en het constitutionalisme.